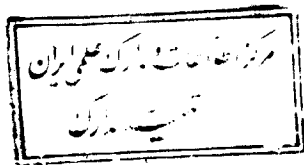

الله الرحمن الرحيم

۳۸۴۷۴

۱۳۸۰ / ۲ / ۱۰

مجلس شورای اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی

عنوان

حکومت اسلامی

در

اندیشه سیاسی شهید ثانی

استاد راهنما

حجة الاسلام والمسلمین دکتر داود فیرحی ۳۸۴۷۴

011884

استاد مشاور

حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمدجواد ارسطا

نگارنده

سید محمدرضا موسویان

۱۳۷۹

۳۸۴۷۴

باسمه تعالی

تاریخ: ۱۹/۹/۱۳۹۹
شماره: ۱۳۲۴/۴/۶
پیوست:

صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از انطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه خانم/ آقای **سید محمد رضا موسوی دانشجوی رشته علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی در منطع کارشناسی ارشد** تحت عنوان **حکومت اسلام در اندیشه سیاسی شهید ثانی**

در تاریخ ۱۷/۶/۷۹ با حضور هیأت داوران مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) برگزار گردید. نظر هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد:

قبول با امتیاز عالی
نمره ۱۹/۱۷۵
 دفاع مجدد
 مردود

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیأت داوران
		دکتر داور فیضی	(۱) استاد راهنما
		دکتر مهر جبار اسطفا	(۲) استاد مشاور (۱)
		دکتر جعفر لک زایی	(۳) استاد مشاور (۲)
			(۴) استاد ناظر
			(۵) نماینده شورای پژوهشی
نام و امضای مدیر پژوهشی مؤسسه	نام و امضای مسؤول گروه برنامه ریزی پژوهشی		

توضیح: با توجه به آیین نامه پایان نامه ها، مصوب شورای پژوهشی مؤسسه امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردد.

الف) کارشناسی	ب) کارشناسی ارشد
۱ - نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی	۱ - نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی
۲ - نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب	۲ - نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب
۳ - نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب	۳ - نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب
۴ - نمره ۱۰ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول	۴ - نمره ۱۲ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول
۵ - نمره کمتر از ۱۰ مردود	۵ - نمره کمتر از ۱۲ مردود

* محاسبه میانگین ارزشیابی اعضای هیأت داوران توسط نماینده شورای پژوهشی انجام می گیرد.

تقدیم به:

پدر عزیزم اسوه علم و تقوا

و

مادر عزیزتر از جانم

و

فرزندانم احمد رضا، فاطمه، علیرضا

تقدیر و سپاسگزاری

از کلیه کسانی که در طریق نگارش این رساله و یا در مراحل مقدماتی آن، بنده را یاری نمودند تشکر می‌کنم به ویژه از استاد راهنمای ارجمندم حجة الاسلام والمسلمین دکتر فیرحی که در محتوا و ساختار رساله و طرح پیشنهادی، بنده را مورد عنایت خویش قرار داده و ضمن مطالعه نوشته‌ها، راهکارهای اصلاحی ارائه کردند سپاسگزارم و با تشکر از استاد مشاور گرامی ام جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمدجواد ارسطاکه با تأمل و دقت در مسائل مبنایی و فقهی، مرا نیز به تدقیق واداشته و از مشاورتهای ایشان بهره بسیاری برده‌ام. سپاس خود را از استاد ناظر جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر لکزایی که در این زمینه مشوق بزرگی برایم بوده‌اند و رساله این جانب را مطالعه نموده و بدان توجه کرده‌اند اعلام می‌دارم.

در این جا بر خود لازم می‌دانم که تشکر و تقدیر خود را از تمامی اساتید و مسؤولان محترم مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) به‌ویژه - حجة الاسلام والمسلمین حاج آقا آل غفور - رئیس دانشگاه که در طول این چند سال ایشان را زحمت داده و از عنایاتشان بهره‌مند شده‌ام ابراز کنم.

از دوستان عزیز و برادران محقق در واحد اندیشه سیاسی اسلام به‌ویژه از مسؤول محترم آن حجة الاسلام والمسلمین توسلی که در این راستا با بنده همکاری بی‌دریغانه‌ای داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

ضمناً از دوستان عزیزی که در کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات و واحد احیاء آثار با بنده همکاری صمیمانه داشته و از هرگونه بذل عنایتی دریغ نرزدند تشکر می‌کنم. از زحمات بی‌دریغ دوست گرامی آقای اکبریان که مسؤولیت تایپ این رساله برعهده ایشان بود بی‌نهایت سپاسگزارم.

در پایان بر خود واجب می‌شمارم که از همسر و فرزندانم که در مدت نگارش این رساله متحمل سختی‌ها و زحمات بسیاری شدند و اگر مساعدت‌های آنان نبود این پژوهش به انجام نمی‌رسید تشکر و سپاسگزاری نمایم.

چکیده

زین الدین عاملی معروف به شهید ثانی (۹۶۶- ۹۱۱ ه. ق) از فقهای بزرگ شیعه در عصر صفوی و عثمانی است و پژوهش حاضر با بررسی حکومت اسلامی در اندیشه سیاسی شهید ثانی در صدد اثبات این فرضیه برآمده که میان مبانی کلامی - فقهی شهید ثانی و نظریه حکومت وی رابطه مستقیمی است و حکومت اسلامی از منظر وی مبتنی بر آن مبانی شکل می‌گیرد. این تحقیق در دو فصل و پنج بخش به انجام این مهم پرداخته است.

مبانی کلامی و مبانی فقهی حکومت در فصل اول در دو بخش جداگانه مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است که در بخش مبانی کلامی به دیدگاههای بنیادی وی در زمینه‌های انسان‌شناسی، هدایت، عدالت و امامت اشاره شده است.

در نگاه شهید ثانی انسان دارای طبعی مدنی بوده و نیازمندی وی به هدایت الهی در راستای تکمیل عقل بشری است و به دلیل این که خداوند عادل جز به استقرار عدالت در جامعه، راضی نمی‌گردد عدالت اجتماعی به بحث گرفته شده است و هدایت الهی و قیام به عدالت منحصراً توسط امام عادل تحقق می‌یابد که از جانب خداوند به این مهم منصوب شده است. بررسی جایگاه فقه در میان سایر دانش‌ها و گرایش به ارجحیت آن، ضرورت حکومت در جامعه، شرایط و ویژگی‌های حاکم، و وظایف و اختیارات وی (که در مبانی منحصراً مقصود از حاکم امام معصوم می‌باشد) پایه‌های فقهی این تحقیق محسوب می‌شود که در بخش مبانی فقهی ملاحظه شده است.

فصل دوم این تحقیق (نظریه حکومت) به مباحث حکومت و انواع آن در عصر غیبت، اختیارات و وظایف حکومت و روابط متقابل مردم و حاکمان می‌پردازد.

تأمین مصالح عمومی به عنوان محور اصلی این تحقیق، اساسی‌ترین هدف

حکومت اسلامی بوده و حاکم و رهبر، برای تحقق بخشیدن به آن هدف، به این مقام منصوب شده است.

براساس خاستگاه الهی حکومت‌ها در بخش سوم به مطلوب و نامطلوب (جور) تقسیم شده‌اند و در این راستا حکومت پیامبر و امام معصوم و حکومت فقیه جامع‌الشرائط در عصر غیبت (ولایت فقیه) مطلوب تلقی شده و سایر حکومت‌ها و قدرت‌های سیاسی موجود مبتنی بر خاستگاهی غیر و حیانی نامطلوب محسوب می‌شوند.

در بخش چهارم حاکم و رهبر سیاسی اجتماعی در گستره مصالح عمومی جامعه به اتخاذ تصمیم پرداخته و در مناصب افتاء (مقننه)، قضا (قضائیه)، و برپایی احکام انتظامی اسلام (مجریه) انجام وظیفه می‌کند و ولی فقیه در عصر غیبت در واقع همان اختیارات حکومتی امام را دارا می‌باشد.

مشارکت و نظارت مردم در امور حکومت و روابط متقابل فرد و حاکم در بخش پنجم مورد توجه قرار گرفته و فرد در صور مختلف حسب، امر به معروف و نهی از منکر و شورا به ایجاد ارتباط متقابل با حاکمان می‌پردازد. شهید ثانی برای کیفیت زیست مردم در حکومت‌های نامطلوب (جور) به راهکارهایی توجه نموده که ضمن تقبیح حکومت جور، تا حد امکان به برپایی و احیای آموزه‌های الهی حتی در قالب مشارکت در امور حکومتی حاکم جائر اقدام شود.

در واقع با توجه به مبانی کلامی انسان‌شناسی، هدایت، عدالت و امامت، امام معصوم به عنوان رهبر سیاسی جامعه از جانب خداوند منصوب شده و فقیه جامع‌الشرائط در عصر غیبت دارای همان اختیارات و وظایفی است که امام در امر حکومت دارا می‌باشد و نقش مردم در این حکومت، علاوه بر حمایت و اطاعت از آن، در مشارکت و نظارت تجلی می‌کند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه (طرح تحقیق).....
۲	طرح موضوع
۳	پیشینه پژوهش
۵	سوالات پژوهش.....
۵	سؤال اصلی
۵	سوالات فرعی
۵	پیش فرض های پژوهش
۶	فرضیه های پژوهش
۶	مفاهیم و متغیرهای پژوهش
۶	شاخص های مبانی کلامی حکومت
۶	۱- مبانی انسان شناسی
۶	۲- مبانی هدایت
۷	۳- مبانی نظم و امنیت
۷	۴- مبانی عدالت
۷	۵- مبانی امامت

فهرست مطالب (ب)

شاخص‌های مبانی فقهی حکومت ۷

۱ - ضرورت حکومت ۷

۲ - خاستگاه حکومت ۷

۳ - انواع حکومت ۷

۴ - شرایط حاکم ۷

شاخص‌های متغیرهای تابع «نظریه حکومت» ۷

۱ - ولایت فقیه در عصر غیبت ۷

۲ - شرایط و ویژگی‌های فقیه حاکم ۷

۳ - قلمرو وظایف و اختیارات حاکم ۷

۴ - روابط متقابل مردم و حاکمان ۸

اهداف پژوهش ۸

روش پژوهش ۸

سازمان‌دهی پژوهش ۸

فصل اول: مبانی کلامی - فقهی حکومت ۱۰

درآمد ۱۱

زندگی و شخصیت شهید ثانی ۱۱

مبانی کلامی - مبانی فقهی ۱۲

بخش اول: مبانی کلامی حکومت ۱۴

۱ - انسان‌شناسی ۱۵

انسان و جامعه ۱۸

۲ - هدایت ۲۰

۳ - عدالت ۲۲

عوامل پیدایش عدالت ۲۶

فهرست مطالب (ج)

۲۷	عدالت و امنیت
۲۹	۴ - «امامت»
۳۵	بخش دوم: مبانی فقهی حکومت
۳۶	مقدمه
۳۷	تقسیم علوم و جایگاه علم فقه
۴۳	ضرورت حکومت
۴۵	شرایط حاکم
۴۶	۱ - عصمت
۴۷	۲ - عدالت
۴۹	۳ - علم
۵۰	وظایف حاکم
۵۱	۱ - حفظ مصالح عمومی
۵۱	۲ - استیفای حقوق مردم
۵۱	۳ - برقراری امر قضاوت و اجرای احکام انتظامی اسلام
۵۲	۴ - ایجاد اشتغال و ترویج عمران و آبادانی

فصل دوم: نظریه حکومت ۵۳

۵۵	بخش سوم: حکومت و انواع آن
۵۶	مقدمه
۵۸	خاستگاه و منشأ مشروعیت حکومت
۶۱	انواع حکومت
۶۳	حکومت مطلوب
۶۴	حکومت پیامبر
۶۶	حکومت امام

فهرست مطالب (د)

۶۹	حکومت نایب امام (ولایت فقیه جامع الشرایط).....
۷۳	آزادی و ولایت.....
۷۴	مفهوم فقیه.....
۷۶	دلایل ولایت فقیه.....
۷۶	دلیل عقلی.....
۷۸	دلیل نقلی.....
۸۱	ویژگی‌ها و شرایط حاکم (نایب امام).....
۸۲	۱ - علم.....
۸۶	۲ - عدالت.....
۸۸	عدالت ملاک دوام و زوال دولت.....
۹۲	حکومت جور (نامطلوب).....
۹۳	حاکم و سلطان جائز.....
۹۵	بخش چهارم: قلمرو وظایف و اختیارات حکومت.....
۹۶	مقدمه.....
۹۷	اهداف و غایات حکومت.....
۹۷	۱ - تأمین مصالح عمومی.....
۱۰۰	۲ - برقراری نظم و امنیت.....
۱۰۱	۳ - بسط عدالت اجتماعی.....
۱۰۲	۴ - توسعه عمران و آبادانی و ایجاد اشتغال.....
۱۰۳	۵ - استقلال سیاسی - اقتصادی و عزت اسلامی (نفی سبیل).....
۱۰۵	وظایف و اختیارات حاکم.....
۱۰۷	۱ - تبیین احکام الهی و قانونگذاری (افتاء).....
۱۱۰	۲ - قضاوت (صدر حکم).....
۱۱۳	۳ - اجرای حدود الهی و احکام انتظامی اسلام.....
۱۱۵	۱ - ممنوعیت اقامه و اجرای حدود بر بیمار و ...

فهرست مطالب (ه)

- ۱۱۵ ۲- ناسزاواری اجرای حدود در سرزمین دشمن
- ۱۱۵ ۳- ممنوعیت اجرای حدود بر فرد پناهنده به حرم امن الهی
- ۱۱۶ ۴- سزاواری اعلام به مردم برای اجتماع در هنگام اجرای حدود الهی
- ۱۱۶ وظایف و اختیارات فرعی
- ۱۱۷ ۱- جمع آوری مالیات‌های اسلامی و تصرف در بیت‌المال
- ۱۱۸ ۲- تصرف در موقوفات عمومی
- ۱۱۹ ۳- ولایت بر اموال مجهول‌المالک و ارث بردن از فرد بدون وارث
- ۱۲۰ ۴- ولایت بر ممتنع و غایب
- ۱۲۱ ۵- تصرف در منافع حاصل از اراضی مفتوح عنوة
- ۱۲۱ ۶- تألیف قلوب کفار برای مشارکت آن‌ها در جهاد
- ۱۲۲ ۷- اقامه و برپایی نماز جمعه در عصر غیبت
- ۱۲۴ بخش پنجم: روابط متقابل مردم و حاکمان
- ۱۲۵ مقدمه
- ۱۲۶ وظایف متقابل مردم و حکومت
- ۱۲۹ عناصر مشارکتی و نظارتی مردم در حکومت
- ۱۲۹ ۱- حسب (عنصر مشارکتی)
- ۱۳۱ عناصر نظارتی (امر به معروف و نهی از منکر- شورا)
- ۱۳۲ ۱- امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۳۴ شرایط امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۳۴ ۱- علم (شناخت معروف و منکر)
- ۱۳۴ ۲- احتمال تأثیر
- ۱۳۴ ۳- اصرار فاعل بر استمرار
- ۱۳۵ ۴- اطمینان به عدم مفسده

فهرست مطالب (و)

۱۳۵	مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۳۶	۱- مرتبه قلبی (بالقلب).....
۱۳۶	۲- مرتبه زبانی (باللسان).....
۱۳۶	۳- مرتبه عملی (بالید).....
۱۳۸	۲- شورا.....
۱۴۳	روابط مردم و حاکمان در حکومت جور.....
۱۴۴	راهکارهای زیست مسالمت‌آمیز در حکومت جور.....
۱۴۵	همکاری غیر حکومتی.....
۱۴۷	همکاری حکومتی با سلطان جائز.....
۱۴۸	ولایت از جانب سلطان جائز.....
۱۵۱	موارد همکاری و مشارکت با سلطان جور.....
۱۵۱	۱- تصرف در خراج و مقاسمه و زکات مأخوذه توسط سلطان.....
۱۵۵	۲- جوایز سلطان ظالم.....
۱۵۶	۳- ارث فرد (میّت) بدون وارث.....
۱۶۰	خاتمه (نتیجه).....
۱۶۱	خاتمه.....
۱۶۹	فهرست منابع.....
۱۷۰	منابع و مأخذ.....
۱۷۰	منابع فارسی.....
۱۷۱	منابع عربی.....

مقدمه

(طرح تحقیق)

طرح موضوع

دیرینه‌ی تاریخ بشرگواه این حقیقت است که تلاش برای دستیابی به بهترین حکومت و نیز شناخت اصول و مبانی آن و کشف اندیشه‌هایی که انسان را در راه رسیدن به حکومت مطلوب و آرمان‌های والا در زمینه قسط و عدالت مبتنی بر حق یاری رساند، دارای ریشه‌ای فطری و طبیعی است، زیرا تکامل اجتماعی انسان در سایه حکومتی سالم امکان‌پذیر است.

ارائه‌ی طرح برای بهترین نوع حکومت همواره دغدغه‌ی اصلی در اندیشه‌ی سیاسی مسلمانان بوده و اندیشمندان مسلمان با وجود اختلاف نظر در برخی مبانی حکومت، در اصل ضرورت آن، تقریباً اتفاق نظر داشته و نسبت به آن تردیدی به خود راه نمی‌دادند. در این میان، فقهای شیعه به لحاظ رابطه‌شان با مردم و آشنایی با آموزه‌های دینی، جایگاه ویژه‌ای می‌یابند زیرا آنان بایستی راهکارهایی را برای حکومت مطلوب از منظر اسلام و فقه سیاسی شیعه و کیفیت مواجهه با حکومت‌های نامطلوب، به شیعیان ارائه می‌دادند. شهید ثانی یکی از بهترین این متفکرین است بررسی و کنکاش در اندیشه‌ی سیاسی شهید ثانی (۹۶۵ - ۹۱۱ ه. ق) که از فقهای معروف دوره و عصر صفوی و عثمانی بوده و آثار وی برای حوزه‌های دینی شیعه با ارزش تلقی می‌شود نشانگر توجه فقها به اندیشه‌ی سیاسی به‌ویژه عنصر حکومت اسلامی می‌باشد.

این پژوهش بر آن است تا ضمن تبیین مفهوم و مبانی حکومت در نظر شهید ثانی، به تحلیل اندیشه‌های این فقیه بزرگ درباره حکومت اسلامی بپردازد.

توجه به نقش و جایگاهی که حکومت دینی بعد از انقلاب اسلامی ایفا نموده و همچنین قلمرو وظایف و اختیارات رهبری در فقه شیعه و حقوق مقابلی که فرد و دولت برعهده دارند، انگیزه اساسی در گزینش این موضوع بوده است. علاوه بر آن برخی تردیدها پیرامون اصل حکومت اسلامی به ویژه از منظر فقهای گذشته‌ی شیعه، موجب آن شده که در اذهان بعضی،

مقدمه: طرح تحقیق..... (۳)

این‌گونه تصور شود که یا اسلام برای حکومت مطلوب طرحی نداده و یا فقهای شیعه درباره آن سخنی نگفته‌اند. بر این اساس ضرورت تبیین مبانی حکومت اسلامی و ساختار نظام سیاسی و نوع رفتار با مردم و جایگاه آنان در اندیشه‌ی سیاسی شهید ثانی اهمیت بیشتری می‌یابد.

پیشینه پژوهش

آثاری که درباره‌ی شهید ثانی و زندگی او به رشته تحریر درآمده همگی تاریخی و یا نهایتاً به گونه‌ای ضمنی از برخی عقاید و آرای فقهی - کلامی وی سخن به میان آورده‌اند و موضوع حکومت اسلامی از دیدگاه شهید ثانی به‌طور گسترده تاکنون به تصویر کشیده نشده و در برخی دیگر به اختصار از آن گذشته‌اند، که برخی از این آثار عبارتند از:

۱- **فقهای نامدار شیعه؛ عبدالرحیم عقیقی بخشایشی، قم: کتابخانه آیه... العظمی مرعشی نجفی، ۱۳۷۲ ه. ش.**

۲- **مفاخر اسلام؛ علی دوانی، تهران: بنیاد فرهنگی امام رضا، ۱۴۰۲ ه. ق.**
زاویه نگاه دو کتاب فوق، بررسی و مطالعه شرح حال بزرگان دین بوده که در ضمن آن به شرح زندگی فردی و علمی شهید ثانی پرداخته شده و پس از برشمردن شاگردان، اساتید و آثار علمی وی، به نکات بارز اخلاقی این اندیشمند توجه شده و در پایان به نحوه و کیفیت به شهادت رسیدن او و وضعیت بحرانی اوضاع زمانه به هنگام شهادت وی اشاره شده است.

۳- **مرجئه، تاریخ و اندیشه؛ رسول جعفریان، قم: نشر خرم، ۱۳۷۱.**
بحث از مرجئه و ریشه‌یابی اندیشه و تاریخ شکل‌گیری آن، اساس و محور مباحث این کتاب بوده و در مطالعه خاستگاه فکری مرجئه به مفهوم ایمان از دیدگاه‌های مختلف اشاره شده است در این راستا به کتاب حقائق‌الایمان از شهید ثانی توجه شده و به گونه‌ای گذرا، مباحث مفهومی ایمان مورد تشریح قرار گرفته است.

۴- **مقاله‌ی «علمای جبل عامل در دولت صفویه»؛ ریولا جوردی، مترجم مصطفی فضائلی، مجله حکومت اسلامی، شماره ۷ (سال سوم شماره اول، بهار ۷۷).**

حکومت اسلامی در اندیشه سیاسی شهید ثانی (۴)

در این مقاله به نقش علمای شیعه‌ی جبل عامل در دولت صفویه توجه شده و با تأمل به تحت فشار بودن آنان در دولت عثمانی و تهدید به مرگ شدن، دعوت دولت صفوی از آنان مبنی بر مهاجرت به ایران را عامل مهمی در تصمیم علما در مورد مهاجرت به ایران برشمرده است. در این راستا به شهید ثانی پرداخته شده که وی نیز در شرایط سختی بسر برده و با این حال حاضر به مهاجرت به ایران نشده و بعدها به اتهام نشر عقاید مخالف مذاهب رسمی سنی، به مرکز حکومت جلب شده و در بین راه به شهادت می‌رسد. نگاه این مقاله بیشتر مبتنی بر مطالعه‌ی رفتار سیاسی شهید ثانی به گونه‌ای اجمالی و گذرا می‌باشد.

۵- ولایت فقیه، محمدهادی معرفت؛ قم، مؤسسه فرهنگی انتشاراتی التمهید، ۱۳۷۷، این کتاب ضمن بحث گسترده از ولایت فقیه و ملزومات و مباحث پیرامونی آن، برای تأیید نظریه‌ی خویش به آرای فقها از جمله شهید ثانی اشاره کرده و به شکل اجمالی برخی نظرات شهید پیرامون گستره‌ی اختیارات فقیه در عصر غیبت و وجه عقلی و منطقی آنرا مطرح ساخته است.

۶- تحول گفتمان سیاسی شیعه در ایران، جمیله کدیور، تهران: طرح نو، ۱۳۷۸؛ این کتاب بیشترین قرابت را با تحقیق حاضر به لحاظ بحث از مبانی و ملزومات حکومت از دیدگاه شهید ثانی، دارد که در ضمن آن به مباحث مبانی مشروعیت حکومت، وظایف متقابل مردم و حاکم چگونگی تعامل با حکام وقت و جایگاه و مسؤولیت فقها و گستره اختیارات و ولایات آنان از منظر این اندیشمند پرداخته است.

اما به دلیل موضوع محوری کتاب، که درصدد اثبات تحول در گفتمان سیاسی شیعه در ایران می‌باشد نگاهی سطحی و گذرا به آرا و نظرات شهید ثانی داشته و کلیه مباحث پیرامون وی بسیار محدود به تحریر درآمده است. بنابراین به حکومت اسلامی در اندیشه‌ی سیاسی شهید ثانی بدان‌گونه که این تحقیق درصدد آن است نمی‌پردازد.

مقدمه: طرح تحقیق..... (۵)

سؤالات پژوهش

سؤال اصلی

سؤال اصلی این پژوهش آن است که طرح و مبانی شهید ثانی برای حکومت اسلامی و نهادهای اصلی آن در عصر غیبت چه بوده و برای اندیشه خود چه استدلالی داشته است و آیا می توان میان مبانی کلامی - فقهی و نظریه‌ی حکومت این فقیه رابطه‌ی معنی داری مشاهده کرد؟

سؤالات فرعی

پیرامون این سؤال، پرسش‌های فرعی زیادی مطرح می شود که عمده ترین این سؤالات فرعی چنین است:

- ۱- مبانی کلامی شهید ثانی در حکومت چیست؟
- ۲- مبانی فقهی وی برای تحقق حکومت کدام است؟
- ۳- دلایل ولایت فقیه و حکومت اسلامی در عصر غیبت کدام است؟
- ۴- انواع حکومت از منظر شهید ثانی کدامند؟
- ۵- ویژگی‌های حاکم و رهبر در حکومت اسلامی عصر غیبت در دیدگاه شهید ثانی چیست؟
- ۶- قلمرو وظایف و اختیارات ولی فقیه چه حدودی دارد؟
- ۷- اهداف و غایات حکومت اسلامی چیست؟
- ۸- روابط متقابل مردم و حاکمان در حکومت مطلوب و نامطلوب چگونه ترسیم می شود؟

پیش فرض‌های پژوهش

با توجه به ۱- همه جانبه بودن احکام دینی؛ ۲- عدم توقف و تعطیل احکام دینی در همه ادوار و ۳- لزوم طرحی از سوی اندیشمندان دینی برای حکومت و رهبری جامعه ضروری به نظر می رسد. بنابراین شهید ثانی نیز نمی تواند نسبت به رابطه دین و سیاست در دوره غیبت بی توجه باشد، در این تحقیق به نوع نگاه، استدلال و اندیشه‌ی سیاسی وی پرداخته می شود.

فرضیه‌های پژوهش

در پاسخ به سؤال اصلی در این پژوهش باید چنین گفت که حکومت اسلامی در عصر غیبت در منظر شهید ثانی مبتنی بر مبانی کلامی - فقهی وی بوده و براساس آن مبانی شکل گرفته است در واقع «بین مبانی کلامی - فقهی شهید ثانی و نظریه حکومت وی، رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد به گونه‌ای که مبانی فوق تأثیر مستقیم در شکل و سازمان حکومت اسلامی از دیدگاه وی دارد.

فرضیه‌های رقیب یا جانشین فرضیه پژوهش حاضر عبارتند از:

۱ - میان مبانی کلامی - فقهی شهید ثانی و نظریه حکومت وی، رابطه‌ی معکوسی برقرار است.

۲ - میان مبانی کلامی - فقهی شهید ثانی و نظریه حکومت وی هیچ رابطه‌ای وجود نداشته است.

مفاهیم و متغیرهای پژوهش

این تحقیق شامل دو متغیر مستقل «مبانی کلامی - فقهی» و یک متغیر تابع «نظریه حکومت» می‌باشد. در ذیل به شاخص‌های عمده‌ی هر یک از متغیرهای فوق اشاره می‌کنیم:

شاخص‌های متغیر مستقل «مبانی کلامی - فقهی» بر دو بخش تقسیم می‌شوند:

شاخص‌های مبانی کلامی حکومت

۱ - مبنای انسان‌شناسی؛ انسان طبعی مدنی داشته و سلوک در مسیر الهی جز با اجتماع و تعاون نوع بشر ممکن نمی‌باشد اما به دلیل خصلت کافی بالذات نبودن انسان، لازم است که خداوند، فردی را به عنوان رئیس و رهبر، منصوب نموده تا انحراف و خطایی پیش نیاید.

۲ - مبنای هدایت؛ نوع بشر به دلیل نقصان شناخت در باره‌ی آغاز و فرجام خویش، نیازمند هدایت از طرف مبدئی است که آگاه بر تمامی آن امور باشد و اصولاً دین برای همین هدف وضع گردیده است.

مقدمه: طرح تحقیق..... (۷)

- ۳- مبنای نظم و امنیت: بستر مناسب برای تحقق هدایت الهی، نظم و امنیت در جامعه است و هرگاه جامعه‌ای فاقد آن باشد به دلیل ظلم همه به هم فتنه و فساد آن را احاطه خواهد کرد.
- ۴- مبنای عدالت: همان ملکه و صفت راسخه در نفس انسان است که ناشی از مداومت و همراهی با تقوا و مروت می‌باشد و به وسیله‌ی آن، تمامی امور بشر به درستی سامان می‌یابد.
- ۵- مبنای امامت: هدف خداوند از خلقت جهان و انسان، هدایت انسان به سوی صلاح و سعادت می‌باشد. برای تحقق این غرض و هدف الهی، بایستی خداوند، بشر را مورد لطف خویش قرار داده و فردی را به عنوان امام و راهبر مردم (واجد شرایط زعامت) در راستای اطاعت و انقیاد در او امر و نواهی شرعی نصب نماید.

شاخص‌های مبانی فقهی حکومت

- ۱- ضرورت حکومت: وجود حکومت برای نظم بخشیدن جامعه و سوق دادن آن به سوی سعادت و کمال انسانی لازم است.
- ۲- خاستگاه حکومت: حکومت به دلیل حاکمیت خداوند بر همه‌ی امور، بایستی از جانب خداوند باشد.
- ۳- انواع حکومت: بنابر مبنای حاکمیت الهی، حکومت مطلوب حکومتی است که از طرف خداوند منصوب شده (عموماً یا خصوصاً) و جز آن، نامطلوب محسوب می‌شود.
- ۴- شرایط حاکم: برای تحقق عنایت الهی در راستای هدایت جامعه، حاکم بایستی از ویژگی‌های علم و عدالت برخوردار باشد.

شاخص‌های متغیرهای تابع «نظریه حکومت» عبارت است از:

- ۱- ولایت فقیه در عصر غیبت: اقتدار سیاسی - اجتماعی فقیه جامع‌الشرایط برای اداره‌ی امور جامعه ترجمان ولایت فقیه است.
- ۲- شرایط و ویژگی‌های فقیه حاکم: فقیه جامع‌الشرایط که رهبر منصوب عام از جانب امام معصوم است بایستی دارای ویژگی علم به احکام الهی و عدالت باشد.
- ۳- قلمرو وظایف و اختیارات حاکم: قلمرو وظایف و اختیارات فقیه حاکم شامل تمام مواردی